جمهوری اسلامی ایران
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

معاونت درمان

شناسنامه و استاندارد خدمت

معاینه ظاهری جسد و صدور جواز دفن و یا ارجاع مستدل به سازمان پزشکی قانونی بر اساس استانداردهای وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

نسخه دوم

پاییز ۱۴۰۱

تنظیم و تدوین:

گروه های علمی رشته تخصصی پزشکی قانونی

سازمان پزشکی قانونی کشور

تحت نظارت فنی:

گروه استانداردسازی و تدوین راهنماهای سلامت

دفتر ارزیابی فن آوری، تدوین استاندارد و تعرفه سلامت

دکتر ساناز بخشنده– دکتر سید موسی طباطبایی لطفی

مقدمه:

الف) عنوان دقیق خدمت مورد بررسی (فارسی و لاتین) به همراه کد ملی:

معاینه ظاهری جسد و صدور جواز دفن و یا ارجاع مستدل به سازمان پزشکی قانونی بر اساس استانداردهای وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

۹۰۱۸۳۵

Visual examination of the corpse and burial permit, or a reasonable referred to Legal Medicine Organization based on the standards of the Ministry of Health, Treatment and Medical Education

تبصره۱: این استاندارد صرفا مربوط به مراکز درمانی/ موسسات پزشکی نظیر بیمارستان ها می باشد.

ب) تعریف و تشریح خدمت مورد بررسی :

تعریف علت مرگ از نگاه WHO (سازمان بهداشت جهانی): علت مرگ عبارت است از تمام بیماری ها، وضعیت های بیماری زا یا صدماتی که مستقیماً منجر به مرگ شده یا در ایجاد مرگ دخیل بوده اند.

اهمیت موضوع : نظام بهداشت و درمان هر کشوری زمانی توانمند است که بتواند به وسیله اجرای مداخلات و برنامه ها، از وقوع بیماریها و مرگ‌های قابل پیشگیری، جلوگیری کند. نقش این نظام در چنین پیشگیری هایی به صورت ثبت رخدادها، گردآوری داده ها، محاسبه شاخصها، مقایسه با استانداردها و سرانجام بازخورد این اطلاعات برای بهره گیری در سیاستگذاریها و برنامه ریزیهای استراتژیک کشوری است. به این ترتیب داده های مختلف گردآوری شده در این عرصه شامل بروز بیماریها، سیر آنها و درمان‌های صورت گرفته، عوارض و معلولیتهای پیش آمده و بالاخره وقوع مرگ و علت‌های آن به خصوص علت زمینه ای مرگ به عنوان مهمترین اطلاعات در اصلاح برنامه های مهم در بخش بهداشتی و درمانی است. از این رو تعیین دقیق علت فوت و صدور گواهی فوت و جواز دفن صحیح وبر اساس مبانی علمی از اهمیت بالایی برخوردار است.

از دیدگاه بهداشتی:

۱) مبنای بسیاری از مطالعات اپیدمیولوژیک اغلب بر پایه داده های مربوط به مرگ در جوامع است.

۲) آمارهای مرگ یکی از منابع اصلی اطلاعات بهداشتی هستند و در بسیاری از کشورها ماندگارترین و قابل اعتمادترین نوع داده‌های بهداشتی محسوب می‌شوند.

۳) وجود اطلاعات مرگ و میر صحیح، دقیق، به روز و کافی به منظور برنامه ریزیها، تعیین اولویتها، توزیع امکانات، تخصیص بودجه و ارائه عادلانه خدمات بهداشتی درمانی در سطح جامعه امری ضروری است.

٤) استفاده از این اطلاعات درامر آموزش و پژوهش

از دیدگاه قانونی:

۱) حمایت از حقوق بیماران

۲) صیانت از جایگاه حرفه ای کادر درمان

۳) پیشگیری از شکایت علیه کادر درمان

٤) حمایت ازکادر درمان در صورت بروز دعوا و طرح مسئله در مراجع قانونی

۵) شناسایی مرگ های غیرطبیعی با جنبه های جنایی و ترومانیک

٦) کاهش موارد نیاز به ارزیابی مجدد جسد (نبش قبر)

۷) شناسایی مواردی که طبق قانون، نیازی به ارسال جسد آن متوفیان به مراکز سازمان پزشکی قانونی وجود ندارد.

۸) شناسایی مواردی که طبق قانون، جواز دفن آنان نباید در بیمارستان صادر شود و ارسال جسد این متوفیان به مراکز سازمان پزشکی قانونی.

۹) جلوگیری از صدور گواهی فوت و جواز دفن توسط افراد فاقد دانش و صلاحیت لازم

۱۰) جلوگیری از تحمیل هزینه های نامعقول و اتلاف وقت جهت خانواده های متوفیان

از دیدگاه درمان:

۱)کمک به بهبود مستند سازی بالینی و علمی در پرونده های پزشکی در جهت رعایت اصول استانداردسازی و اعتباربخشی بیمارستانی

۲) بررسی علت فوت و بررسی گذشته نگر به سلسله وقایع پیاپی با رابطه علت و معلولی منجر به فوت بیمار.

این موضوع کمک به ارتقا کیفی عملکرد کمیته های مرگ و میر و اخلاق پزشکی بیمارستانی به ویژه با مشخص نمودن نقاط ضعف در امر تشخیص و درمان و درنتیجه سعی در اصلاح آن می نماید.

ج) اقدامات ضروری جهت انجام کارشناسی:

- **ارزیابی قبل از انجام کارشناسی:**

الف) مصاحبه با بستگان یا قیم قانونی یا وکیل متوفی : بررسی تاریخچه پزشکی متوفی، بیماریهای احتمالی زمینه ای، سوابق مصرف دارویی و یا موارد احتمالی شکایت از هر فرد حقیقی یا حقوقی یا نارضایتی از روند درمان در مصاحبه با بستگان صورت می گیرد. جهت پاسخگویی به سوالات احتمالی مطرح درراستای کمک به آنان در درک علت فوت و کاهش احتمال شکایات پزشکی و یا جلوگیری از تضییع حقوق قانونی افراد و سایر موارد، فرد صاحب صلاحیت با بستگان ترجیحا درجه اول و یا قیم قانونی و اولیا دم و یا وکلای متوفی گفتگو می نماید.

ب) بررسی و ارزیابی کلیه مستندات بالینی مربوط به متوفی: برای تعیین علت دقیق فوت توسط فرد صاحب صلاحیت لازم است پرونده متوفی بطور کامل و گرافی ها و گزارش آنها در اختیار وی قرار گیرد.

ج) مصاحبه با تیم درمان : در اکثر قریب به اتفاق موارد با توجه به شرایط پرونده بالینی و نیز لزوم افزایش دقت و تسریع در بررسی علت فوت لازم است با تیم درمانی صحبت شود و درصورت نیاز میتوان از اطلاعات سایر کادر درمان شامل پزشکان مشاور و کادر پرستاری بهره جست.

- **ارزیابی حین انجام کارشناسی:**

الف) معاینه و احراز هویت متوفی

ب) معاینه ظاهری جسد: بدیهی است که بررسی علت فوت و درنتیجه صدور گواهی فوت و جواز دفن پس از اعلام وقوع مرگ توسط فرد صاحب صلاحیت با مشاهده جسد و احراز هویت جسد شروع می گردد.

- **ارزیابی بعد از انجام کارشناسی:**

الف) انتقال اطلاعات درخصوص علت مرگ به بستگان

ب) انتقال اطلاعات به کادر درمان جهت تصمیم گیری مناسب

ج) ارجاع پرونده به کمیته مورتالیتی و موربیدیتی بیمارستان در صورت لزوم

و) پایش اقدامات انجام گرفته و در صورت لزوم ارجاع جسد به پزشکی قانونی.

د) تواتر ارائه خدمت (تعداد دفعات مورد نیاز / فواصل انجام)

معمولاً یک بار معاینه جسد برای صدور گواهی فوت و جواز دفن کفایت مینماید ، مگر اینکه با اعلام بستگان یا کادر درمان شواهد جدیدی مطرح شود و لزوم معاینه مجدد جسد و ارزیابی پرونده بالینی ضرورت پیدا کند.

ه) افراد صاحب صلاحیت جهت تجویز (Order) / خدمت مربوطه و استاندارد تجویز:

بر اساس ماده (۳) آیین نامه اجرایی تبصره (۲) اصلاحی ماده (۵) قانون ثبت احوال -مصوب ۱۳۶۳- ابلاغ معاون وقت اول ریاست جمهوری مورخ ۱۳۸۵/۰۱/۲۰ :

پزشک معالج در مراکز درمانی نظیر بیمارستان ها به محض اطلاع از وقوع فوت با رعایت ماده (۲٤) قانون ثبت احوال باید گواهی فوت را در ۳ نسخه صادر و یک نسخه را به بستگان متوفی، یک نسخه به اداره ثبت محل و یک نسخه دیگر را به بیمارستان یا مرکز درمانی تحویل نماید.

تبصره: ارجاع مستدل به سازمان پزشکی قانونی ایران در صورت وجود موارد ۱۹گانه

و) افراد صاحب صلاحیت جهت ارائه خدمت مربوطه:

۱- پزشک معالج

۲- در صورت درخواست مشاوره پزشک معالج، به متخصص پزشکی قانونی حاضر در بیمارستان وانجام مشاوره مذکور توسط متخصص پزشکی قانونی، صدور گواهی فوت و جواز دفن توسط متخصص پزشکی قانونی مذکور بلامانع می باشد.

*لازم به ذکر است هزینه مشاوره مذکورقابل محاسبه و اخذ نمی باشد.

۳- در صورت عدم حضور بند ۱ و بند ۲، گواهی فوت می بایست توسط متخصص همکار و حاضر در موسسه و مطلع از وضعیت بیمار فوت شده یا مسئول فنی یا متخصص بالینی عضو در گروه CPR طبق فرجه زمانی قید شده در بند (ه) صادر گردد.

ز) عنوان و سطح تخصص های مورد نیاز (استاندارد) برای سایر اعضای تیم ارائه کننده خدمت:

ردیف	عنوان تخصص	تعداد موردنیاز به طور استاندارد به ازای ارائه هر خدمت	میزان تحصیلات مورد نیاز	سابقه کار و یا دوره آموزشی	نقش در فرایند ارائه خدمت
۱	طبق بند (و)	یك نفر	دکترا		هماهنگی لازم تا صدور جواز دفن یا ارجاع به سازمان پزشکی قانونی
۲	سرپرستار بخش	یك نفر	لیسانس پرستاری		هماهنگی با کادر درمان و ارایه کلیه مستندات
۳	مسؤل مرگ یا متوفیات بیمارستان	یك نفر	دیپلم		انتقال جسد و هماهنگی لازم با بخش ها و خانواده
۴	مسؤل مدارک پزشکی	یك نفر	مدارک پزشکی بیمارستان		دراختیار گذاشتن مستندات مرتبط باICD

ح) استانداردهای فضای فیزیکی و مکان ارائه خدمت:

مراکز درمانی نظیر بیمارستان ها

ط) تجهیزات پزشکی سرمایه ای به ازای هر خدمت:

گوشی پزشکی، دستکش، عینک، گان یا روپوش و چراغ قوه

ی) داروها، مواد و لوازم مصرفی پزشکی جهت ارائه هر خدمت:

ردیف	اقلام مصرفی مورد نیاز	میزان مصرف (تعداد یا نسبت)
۱	دستکش جراحی	۲-۳ عدد
۲	گان	۲-۳ عدد

ک) استانداردهای ثبت:

- احراز هویت و تطبیق آن با مشخصات ثبت شده در پرونده

- تکمیل فرم گواهی فوت براساس دستورالعملهای علمی و ابلاغی مطابق با CDC-10

- رعایت ضوابط حقوقی و قوانین جاری بویژه قوانین کیفری جاری

ل) اندیکاسیون های دقیق جهت تجویز خدمت:

مزایا و اهداف کاربردی کارشناسی تخصصی تعیین علت فوت و صدور جواز دفن:

- رعایت نمودن دقیق استانداردهای تعیین علت فوت براساس رویکرد WHO و دستورالعمل های نظام سلامت
- بررسی نواقص و معایب مستندسازی های کادر درمان
- بررسی تکنیک های تشخیصی و درمانی موثر
- کمک به اصلاح روش های علمی و آموزشی
- بهبود عملکردهای بهداشتی و اپیدمیولوژیک بیماری ها و کمک به ارتقا سلامت جامعه
- کمک به شناخت بهتر عوارض اقدامات تشخیصی و درمانی
- کمک به ارزیابی ارتباط بالینی با پاتوفیزیولوژی بیماری و روند منجر به فوت
- ارتقای آموزش حرفه ای مراقبت خدمات سلامت و مستند سازی پزشکی

م) شواهد علمی در خصوص کنتراندیکاسیون های دقیق خدمت:

براساس مقررات وزارت بهداشت و درمان و سازمان پزشکی قانونی کشور موارد ذیل برای تعیین علت فوت حتما به سازمان پزشکی قانونی ارجاع میگردند :

موارد ۱۹ گانه به تفکیک شامل:

۱

۱	مرگ به دنبال اقدام به قتل
۲	مرگ به دنبال اقدام به خودکشی
۳	مرگ به دنبال هرگونه منازعه (اعم از درگیری فیزیکی و یا لفظی)
٤	مرگ به دنبال حوادث ترافیکی (به هر شکل و با هر فاصله زمانی از حادثه که مرگ رخ دهد)

۵	مرگ به دنبال مسمومیت (شیمیایی/ دارویی/ گازگرفتگی و....)
٦	مرگ به دنبال سو مصرف مواد (مخدر/ روانگردان / توهم زا و...)
۷	مرگ متعاقب برق گرفتگی/ سوختگی/ غرق شدگی/ سرمازدگی/ گرما زدگی/ سقوط از ارتفاع و....)
۸	مرگ ناشی از کار (حوادث شغلی، مواد آلاینده محیط کار و...)
۹	مرگ در زندان یا بازداشتگاه
۱۰	مرگ در مراکز اقامت جمعی مانند آسایشگاه/ پرورشگاه/ اردوگاه/ پادگان/ خوابگاه و....
۱۱	مرگ ناشی از اقدامات تشخیصی و درمانی
۱۲	مرگ مادر ناشی از اقدامات تشخیصی و درمانی در حین بارداری/ حین زایمان یا متعاقب زایمان و یا سقط جنین
۱۳	مرگ حین یا متعاقب ورزش
۱٤	مرگ های ناگهانی/ غیر منتظره و غیر قابل توجیه
۱۵	هر مرگی که احتمال شکایت از کسی مطرح باشد
۱٦	هر نوع مرگ مشکوک و مرگ با علت ناشناخته
۱۷	هر مرگی که احتمال جنحه یا جنایت در ان برود
۱۸	هر نوع مرگ افراد ناشناس و مجهول الهویه
۱۹	مرگ به دنبال حوادث غیر مترقبه

ن) مدت زمان ارائه هر واحد خدمت:

ردیف	عنوان تخصص	میزان تحصیلات	مدت زمان مشارکت در فرایند ارائه خدمت	نوع مشارکت در قبل، حین و بعد از ارائه خدمت
۱	طبق بند (و)	تخصص و بالاتر	۶۰ الی ۹۰ دقیقه (میانگین)	بررسی و صدور گواهی فوت و جواز دفن و یا ارجاع مستدل به سازمان پزشکی قانونی

ع) موارد ضروری جهت آموزش :

- درصورت مواجهه با بیماریهای عفونی، قلبی عروقی، کانسر و .... در متوفی، ارائه آموزشهای لازم به بستگان درجه یک از جهت درمان، پیشگیری از بیماریها و پیگیری اقدامات تشخیصی از اهمیت جدی برخوردار میباشد ، این موضوع میتواند در کنار توصیه های پزشک معالج، در بالا بردن سطح بهداشتی جامعه تاثیر بسزایی ایفا نماید.

منابع:

1. 'Knight's Forensic Pathology',(Fourth Edition) Saukko P. and B. Knight(۲۰۱٦)
2. Forensic Pathology, Second Edition (Practical Aspects of Criminal and Forensic Investigations) Dominick DiMaio, Vincent J.M. DiMaio M.D.2001
3. Forensic Pathology: Principles and Practice, By David Dolinak, Evan Matshes, Emma O. Lew, uk , 2005
4. Clinical Forensic Medicine , (fourth edition) , Margaret M.Stark . 2020

۵- علي محمدی علی محمد، مباحث کاربردی پزشکی قانونی، انتشارات رسانه تخصصي ۱۳۹۸